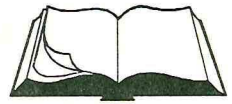

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ה').

גליון 280

שאלות המצוות

שבת תשע"ו

ההלכות נפרכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ "דברי שיר" ב"ב

לע"נ חמותי

מרת חיה בת ר' שמשון וינקלר ע"ה,
נלב"ע י"ב באייר תשע"ה

נפילת טלית בשעת הקפות

◀ **שאלה:** בשמחת תורה בשעת ההקפות, ישנם אנשים שהטלית נופלת להם מידי פעם, האם צריכים לחזור ולברך כל פעם?
תשובה: איתא בשו"ע (סי' ח' סעיף ט"ו) אם נפלה טלית שלא במתכוון וחוזר ומתעטף צריך לברך והוא שנפלה כולה, ומפרש המש"ב כיון שנפלה בלא דעת אזדא לה המצוה, עיי' שם. ומסתבר שבשעת ההקפות שמצוי שנופלת וחוזר וקורה כמה פעמים, הוי כמו דעת, ואין צריך לברך (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

דברים שבכתב אסור בעל פה

◀ **שאלה:** בתלמוד תורה של ילדים, הרבי עשה מבצע ללמוד את החומש והמשניות בעל פה, וכולם לומדים הרבה יותר טוב, האם יש בזה איסור משום "דברים שבכתב אסור לומר בעל פה"?
תשובה: כתב הרדב"ז אין למחות במי שקורא הפרשה בעל פה בשעה שהשי"ץ קורא, דיש הרבה פוסקים שסוברים שהאיסור הוא דוקא אם מוציא אחרים ידי חובתם. (משנ"ב, סי' מ"ט ס"ק ב', וכן יש שאומרים ספר תהילים בעל פה, כיון שהוא לעורר רחמי ד' ה"ל כתפילה, ועוד דעת הייעטרת זקנים" והגר"א כהפוסקים דדוקא להוציא רבים ידי חובתם אסור (משנ"ב שם)).

ולפי"ז במוסדות חינוך שמלמדים לפעמים דברים שכתובים בעל פה, סמכו על טעם הנ"ל שאין בדעתם להוציא ידי אחרים (ספר "תפילה כהלכתה" פרק ד' סעיף כ"ו בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל), ולכן בנד"ד שהרבי רואה תועלת בלימוד הילדים בדרך בעל פה מותר לעשות כן (הגר"נ קרליץ שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א).
וכעין זה מציינו דאיתא במשנה (סוטה מ':) כהן גדול ביה"כ קרא פרשת פנחס בעל פה, וכתב תוספות ישנים (יומא ע'): בשם רבו, וכן תוספות הרא"ש (שם), אע"פ שדברים שבכתב אי אפשר לומר בעל פה, אבל התירו משום כבוד הציבור שלא ימתינו עד שיגלגלו את ספר התורה, עיי' שם. ובדריטב"א (שם) כתב רק קריאה של חיוב אסור אבל הקורא בתורה לשינון בעלמא או כעין תפילה מותר, עיי' שם.

התחילו בעשרה ויצאו מקצת

◀ **שאלה:** אני רופא, ומתפלל במנין מצומצם בבית החולים, ומצוי באמצע התפילה שקצת מן החולים מוכרחים לחזור למיטתם או לטיפולים, מה מותר לנו להמשיך ולהתפלל?
תשובה:

- אם התחילו בעשרה "ישתבח" בשחרית או "אשרי" במנחה, ויצאו באמצע "ישתבח" או "אשרי", א"א לומר את החצי קדיש (משנ"ב סי' נ"ה ס"ק ו').
- אם יצאו באמצע כל סוגי הקדיש, גומרים אותו הקדיש (שו"ע שם סעיף ב').
- אם יצאו באמצע החצי קדיש שלאחר "ישתבח" אפשר לומר גם "ברכו" שזה כולו ענין אחד (משנ"ב שם ס"ק ט').
- אם התחילו בעשרה תפילת לחש בשחרית או במנחה ויצאו באמצע הלחש, א"א להתחיל חזרת השי"ץ ("ביאור הלכה" שם סעיף ג' ד"ה ותפילת).

ה. אם התחילו חזרת השי"ץ בעשרה ויצאו מקצת מעשרה אפילו באמצע ברכת אבות, יכול השי"ץ לומר קדושה, כל חזרת השי"ץ, וגם חצי קדיש, וקדיש תתקבל בסוף התפילה, ולא יאמרו הכהנים נשיאת כפים, שזה ענין אחר, אבל החזן יאמר תפילת "אלוקינו... ברכנו בברכה..." (משנ"ב שם ס"ק י').

ו. התחילו "עלינו" ויצאו מעשרה באמצע "עלינו" לא יאמרו הקדיש לאחריו (משנ"ב שם ס"ק כ').
אמרו "ברכו" בתפילת ערבית או התחילו ברכות ק"ש ושוב יצאו מעשרה, יאמרו חצי קדיש שקודם התפילה שזה שייך לברכת ק"ש, אולם לא יאמרו קדיש תתקבל לאחר שמו"ע (משנ"ב ס"ק כ"ב).

ז. התחילו להתפלל תפילת לחש בערבית ושוב יצא מקצת מעשרה, יש לומר קדיש תתקבל לאחר שמו"ע אפילו אין עכשיו עשרה, שזה שייך לתפילת לחש (משנ"ב שם ס"ק כ"ב, וביאור הלכה" ד"ה ותפילת ערבית).

ח. אם התחילו קריאת התורה ("ברכו" לבד לא הוי התחלה רק התחילו הברכה), ביום חול יגמרו כל השלושה קרואים, וביו"ט חמישה, ובשבת כל הקרואים, אבל לא יוסיפו על זה, ואומרים קדיש שלאחר הקריאה, אבל מפטיר לא יקרא דהוא ענין אחר. ויש שכתבו שמי"מ יאמר ההפטרה בלי ברכותיה (שו"ע סי' קמ"ג ס"א, משנ"ב ס"ק ו').

ט. בתענית ציבור אם יצאו עשרה באמצע חזרת השי"ץ לפני שהתחילו ברכת "עננו" לא יאמר השי"ץ ברכה בפני עצמה רק יאמר "עננו" ב"שמע קולנו" (משנ"ב סי' ק"יט ס"ק י"ח).

י. ולכל האופנים לעיל אין צריך שישארו רוב המינכר, דהיינו שבעה אלא אפילו נשארו רק ששה אנשים יכול לגמור (שו"ע סי' נ"ה ב', משנ"ב ס"ק י"א).

להתפלל בעזרת נשים

◀ **שאלה:** המגיע מאוחר לתפילה, ומתפלל בעזרת נשים, האם יש שם דין של תפילה בציבור?

תשובה: כתב הרמ"א (או"ח סי' נ"ה סעי' י"ד) גגין ועליות אינן בכלל בית, והעומד עליהם אינו מצטרף, עיי' שם. נמצא שמי שמתפלל בעזרת נשים לא נחשב שמתפלל במנין, אך עדיין יש לו מעלה של יבשעה שהציבור מתפללים.

אולם עיי' במשנ"ב (סי"ק נ"ב) שכתב שכל זה אם לא רואים זה את זה, אבל אם רואים אלו את אלו אז מצטרפים אפילו בבי' בתים, ואפילו יש רק אחד העומד בעזרת נשים ורואה למטה, ממילא כולם נחשבים ומצטרפים למנין, עיי' שם, וכן מבואר במשנ"ב (שם נ"ז), ומי"מ אם יכול בנקל לרדת לבית הכנסת, עדיף שירד ויתפלל שם כיון שיש החולקים על דין זה (עיי' משנ"ב שם).

תפילה בציבור או ק"ש פעם שניה

◀ **שאלה:** מי שקרא ק"ש לפני תפילה, ועכשיו חוזר וקוראה לכתחילה בפעם שניה כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה (כמבואר במשנ"ב סי' ס' ס"ק ד'), אם עיי' יפסיד תפילה בציבור, מה עדיף?
תשובה: מכיון שכבר יצא ידי ק"ש וכל הטעם שקורא פעם שניה הוא כדי לעמוד בתפילה, בזה אמרנו עדיפה מעלת תפילה בציבור (ישיח הלכה"ה סי' נ"ב ס"ק ד' בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל).

ברכות ק"ש לאחר זמן ק"ש

◀ **שאלה:** התעורר כמה דקות לפני סוף זמן ק"ש, ומיד אמר ק"ש, האם יכול לומר ברכות ק"ש גם לאחר זמן ק"ש?

תשובה: כתב בשו"ע (סי' ס' סעיף ב') מי שקרא ק"ש בלא הברכות, אח"כ כשחוזר ואומר ברכות ק"ש מעיקר הדין יכול לומר ברכות ק"ש בלי ק"ש פעם שנית, כיון שאין אלו נחשבות לברכות על ק"ש, שאין מברך "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו..." וכמבואר במשנ"ב (שם ס"ק ג').

ולכן זמן ק"ש הוא עד ג' שעות, אבל זמן ברכות ק"ש הוא כמו זמן תפילה שהוא עד ארבע שעות (משנ"ב סי' נ"ה ס"ק כ"ה), ועיי' "ביאור הלכה" (סי' רל"ט ס"א ד"ה ואין) שכתב ברכת קריאת שמע בשחרית וערבית זה כאילו אמר "אשר קדשנו..." וצונו לקרוא קריאת שמע" ויל"ע.

נטילה לכהן או עניית אמן

◀ **שאלה:** נוהגים שלוי נוטל ידי כהנים לצורך ברכת כהנים (שו"ע סי' קכ"ח סעיף ו'), באופן שצריך לצאת מבית הכנסת ליטול ידי כהנים, והלוי עיי' זה מפסיד עניית אמן של השי"ץ, מה עדיף?
תשובה: זוהי המצוה המוטלת עליו כעת, ואפילו באופן שיפסיד עניית אמן עדיין יש לו לצאת וליטול ידי כהנים (הגר"נ קרליץ שליט"א, והגר"ח קניבסקי שליט"א).

ברכת כהנים

◀ **שאלה:** במנין א' יש ב' כהנים, ובאותו זמן במנין ב' אין להם כהנים כלל, והם מבקשים שיבוא כהן אחד לברכם, מה עליו לעשות?

האם מותר לומר "אני גוי"

◀ **שאלה:** באחד הפיגועים, ערבי פגש יהודי ושאלו האם הוא יהודי. כשענה בחיוב מיד רצחו, הי"ד. מה הדין, האם מותר לשנות במקרה זה ולומר שהוא אינו יהודי?

תשובה: איתא בשו"ע (יו"ד סי' קנ"ז ב') אסור לאדם לומר שהוא עובד כוכבים כדי שלא יהרגוהו, אבל אם כדי שלא יכירו בו שהוא יהודי משנה מלבושו בשעת גזירה מותר, כיון שאינו אומר שהוא עובד כוכבים. ועי' רמ"א שכתב שיכול לומר להם לשון שמשמע לשני צדדים, והגוי יבין שהוא גוי והוא יכוון לדבר אחר, עי' שם.

והנה כל זה שאסור לומר להם, היינו משום שעייז מודה לדתם, כמו שכתב הרא"ש בפסחים, והיינו שאומר להם שהוא 'עבודת כוכבים', שהוא עובד עייז שלהם, אבל אם אומר להם 'אני גוי', אין זה שייך לעייז, וכן כשאומר להם 'אני לא יהודי', הרי יש הרבה גויים שלא עובדים עבודה זרה, וזה מותר, אבל עדיין צ"ע מה לעשות למעשה (ועי' "בצל החכמה" ח"א סי' נ"א).

(מובא בכתבי הגה"צ רבי שלמה בלאך זצ"ל, ששאל לה"חפץ חיים" זצ"ל איך אנו אומרים בבוקר "שלא עשני גוי", הרי כתוב בהדיא בפסוק: "ומי גוי גדול אשר לו אלוקים", הרי שגם לעם ישראל קוראים "גוי").

כתיבת אותיות בספר תורה ע"י בן י"ג

◀ **שאלה:** מעשה בכתיבת אותיות בספר תורה, ולאחר שגמרו התבאר שגדול בן י"ג כתב אות אחת, ואין להם מושג איזו אות זו היתה. האם אפשר להכשיר את ספר התורה לקריאת פרשת זכור?

יסוד השאלה הוא, כיון שגדול מן התורה הוא רק י"ג שנים עם סימנים, ובלי סימנים מן התורה הוא קטן (שו"ע סי' נ"ה סעיף ט'), ומשנ"ב סי"ק מ'), נמצא שאות אחת כתב קטן, ולא שייך כאן ביטול ברוב באותיות, וא"כ כל ספר התורה פסול.

תשובה: קטן שהגיע לשנים שיש חזקה דרבה, הוא ספק דשמה אין לו סימנים, ועי' "ביאור הלכה" (סי' ל"ט סי"א ד"ה או קטן) בשם הנו"ב והפמ"ג, שאם כתב נער בר מצוה, ואין לפניו לבדוק, שפיר יש להכשיר ספר התורה (דקדק שהוא לפניו לכתחילה יש לבדוק ולא לסמוך על חזקה), והגר"ע ו"בישועות יעקב" מחמיר.

ועוד יש לצרף כאן דיש סוברים בקטן מועיל גדול עומד על גביו (עי' משנ"ב סי' נ"ז סי"ק כ"ג שמשמע שמהני לכתחילה, וכ"כ משנ"ב סי' י"ד סי"ק ד'). אולם ב"ביאור הלכה" סי' י"ד סעיף א' ד"ה טוב, משמע שאין לסמוך עליו לכתחילה. וא"כ בנד"ד שתמיד הסופר עומד שם בשעת כתיבת האותיות, וכן יש פתק גדול שכתוב שיש לכתוב לשם קדושת ספר תורה, יש להכשיר את ספר התורה ולקרוא בו.

פינוי חפצים ממקלט

◀ **שאלה:** העיריה פנתה לדיירים שיפנו את החפצים מהמקלט, האם מותר להם להסיר את המזוזה מהמקלט שהרי ידוע שאסור להסיר מזוזת הבית?

תשובה: מקלט ריק פטור ממזוזה, כיון שאין זה "ביתך", רק כשיש שם חפצים ומשמש כיבית האוצר חייב במזוזה, ובה שפינו את החפצים וגם אינו עומד להשתמש בעתיד בבית דירה או יבית האוצר, מכיון שלכתחילה אסור להניח שם חפצים, וכל ייעודו להישאר ריק, מותר בכח"ס להסיר ממנו את המזוזה (הגר"ש אלישיב זצ"ל, מובא בספר "חשוקי חמד" סנהדרין ע"א).

והרי זה כאילו סילק הגג מהבית שמותר להוריד אז את המזוזה, כיון שבטל ממנו שם בית (שם).

החזרת כסף ללקוח

◀ **שאלה:** קנה בגד 'במבצע' במחיר עשרים שקלים, לאחר חודש החזירו וקיבל זיכוי על שלושים שקלים (שזה המחיר לפני המבצע), האם חייב להגיד למוכר שהוא שילם רק עשרים שקלים?

תשובה: זה ברור שאם המוכר היה יודע שהלקוח שילם רק עשרים שקלים לא היה מחזיר את מלוא הסכום של שלושים שקלים, משום שכוונת המוכר היתה להחזיר רק את הסכום ששילם הלקוח, ובפרט שמעיקר הדין לא היה צריך להחזיר כסף ועשה כן לפניו משורת הדין, וא"כ בודאי חייב לומר למוכר כמה הוא שילם על הבגד.

אמא יהודיה ואבא גוי לכהונה

◀ **שאלה:** האם כהן או כהנת מותרים להתחתן עם מי שאמו יהודיה ואביו גוי?

תשובה: איתא בשו"ע (אה"ע סי' ד' סעיף י"ט) עכו"ם שבא על בת ישראל בין פנויה בין אשת איש הוולד כשר ופגום לכהונה, עי' שם. ולפ"ז בנד"ד בודאי אין להתחתן עם כהן.

לענין גירות המנהג להקל שאין צריך גירות כלל (הגר"נ קרליץ שליט"א, ועי' בהגה"ת "חכמת שלמה" שם וכן ב"פתחי תשובה" סי"ק א' שהאריכו בזה, ובדעת הנה"מ שצריך גירות עפ"י שיטת רש"י שהוולד כשר היינו כותי, עי' שם).

אולם בת כהנים לא מוזהרת כלל על כל פסולי כהונה ומותרת לכתחילה להתחתן עם איש שאמו יהודיה ואביו גוי (שו"ע אה"ע סי' ז' סעיף כ"ב).

יסוד השאלה שרק ב' כהנים קוראים להם 'כהנים' מכיון שכתוב: "אמור להם" (כמבואר בשו"ע סי' קכ"ח סעיף י' ומשנ"ב סי"ק ל"ג), ויש סוברים שרק ב' כהנים הוא מצוה דאורייתא (עי' משנ"ב סי' קכ"ח סי"ק ל"ט). וא"כ שמא עדיף לכהן להישאר במנין הראשון שיש לו מצוה דאורייתא ביחד עם השני, ולא לישא כפיו לבדו במנין השני שהוא רק דרבנן.

תשובה: מסתבר שזכות הרבים עדיף, שעל ידו מתברך עוד מנין, וילך וישא כפיו לבד במנין השני (הגר"א"ל שטיינמן שליט"א).

שני יוסף בן שמעון בבית כנסת אחד

◀ **שאלה:** בבית כנסת אחד יש שני אנשים שקוראים להם הרב נתן בן הרב אליעזר (ובפעם האחרונה שניהם באו ביחד לקבל עליה לתורה), האם לקרוא סתם או שהגבאי יקרא את השם ויסמן בידו לזה שהוא מתכוון אליו?

תשובה: לכתחילה יקרא משולשין, שיאמר: ר' נתן בן ר' אליעזר בן ראובן. (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ברכת "שהחיינו" על ש"ס

◀ **שאלה:** חתן המקבל מתנה ש"ס לאחר האירוסין, האם צריך לברך עליו ברכת "שהחיינו", וכמו כלים חדשים וכמבואר בשו"ע (סי' רכ"ג)?

תשובה: אם יש לו שמחה גדולה בזה, יש לו לברך "שהחיינו" (הגר"נ קרליץ שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א) וכן כשיצא לאור חלק נוסף של "חוט שני" (חשון תשע"ו), אמר רבינו שזה שכתבו והוציאו יברך, ויוציא את רבינו (הגר"נ קרליץ שליט"א).

סידור הבית כשלא נמצא בביתו בשבת

◀ **שאלה:** מי שנוסע לשבת ולא נמצא בביתו, האם יש ענין שבת יהיה מסודר לכבוד שבת, או מכיון שהוא לא שם אין צריך לסדר?

תשובה: יש לסדר ביתו אפילו אם לא נמצא שם דסו"ס כל זה הוא ענין של כבוד שבת קודש, והשכינה היא בכל מקום (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ליל שבת בלי סידור

◀ **שאלה:** בעל תשובה נמצא בבית חולים בלי סידור, וידוע רק את תפילת חול בעל פה, מה עליו לעשות?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' רס"ח סעי' ב') מי שהתפלל תפילה של חול בשבת ולא הזכיר של שבת לא יצא, ואם הזכיר של שבת בתוך השמונה עשרה, אע"פ שלא קבע ברכה לשבת יצא, עי' שם. ולפ"ז אין לך בדיעבד גדולה מזה, ויש לו להתפלל תפילת חול עם הזכרה של שבת באמצע (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שיר של יום בשבת ר"ח

◀ **שאלה:** יש בית כנסת שבשבת בבוקר לאחר תפילת שחרית (נוסח אשכנז) אומרים מיד שיר של יום "מזמור שיר ליום השבת...". מתי יש לומר "ברכי נפשי" כשחל ר"ח בשבת?

תשובה: כל שבת בתמיד של שחר אמרו הלויים שירת "מזמור שיר ליום השבת", לכן יש שנוהגים לומר מיד לאחר שחרית "מזמור שיר ליום השבת", אבל "ברכי נפשי" הוא שיר של יום של מוסף דר"ח, ולכן אין זה שייך לאחר שחרית אלא רק לאחר מוסף.

קטן שהגדיל במוצ"ש

◀ **שאלה:** קטן שהגדיל במוצ"ש, האם חייב הבדלה כמו כל גדול או לא?

תשובה: כיון שבשבת היה עדיין קטן, לא שייך אצלו חיוב להבדיל "בין קודש לחול", כיון שאצלו לא היה קודש של חיוב, ורק מדין חינוך עדיין חייב להבדיל. לכן לכתחילה לא יוציא גדול בהבדלה כיון שחיובו הוא בדרגה פחותה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

טבילת ידיה הכלי

◀ **שאלה:** פירק מסכין את ידיה הפלסטיק, וטבל את הסכין כמות שהוא, האם צריך לטבול גם את הידית?

תשובה: כל זמן שהידית מחוברת לכלי, נחשב לכלי אחד, וחייב לטבולו (שו"ע, יו"ד סי' ק"כ סעיף י"ב), ואם יש עליו חציצה מעכב לטבילת הכלי ("דרכי תשובה" שם סי"ק צ"ו). אבל אם מפרקים את הידית, אינו חייב טבילה מצד עצמו, שהרי הוא לא נוגע במאכל, רק משום שהוא טפל לכלי, וכיון שהכלי עצמו כבר עבר טבילה, אין צריך לטבול את הידית.

נפל כלי למקוה

◀ **שאלה:** נפל כלי למקוה, האם לאחר שמוציאו אפשר עדיין לברך עליו "על טבילת כלי"?

תשובה: ברכת המצוות מברכים רק עובר לעשייתן, שהוא לפני המצוה, אבל לאחר המצוה אי אפשר לברך ברכת המצוות (עי' משנ"ב סי' תרע"ו סי"ק ד'), ומיד כשנפל הכלי לתוך המים כבר חל עליו טהרת הכלי, ולכן אחר כך אי אפשר לברך (ולפי הכס"מ, אבות הטומאה פ"ו הל' ט"ו, שרק ביציאה מהמים נעשה טהור, שפיר אפשר לברך לפני שמוציאו, עי' שו"ת "פרי יצחק" ח"ב סי' ל"ה, "אבני נזר" חו"מ סי' ע"ב, "שערים מצוינים" להלכה" סי' ע"ב סי"ק ל"ב ו"דבר אברהם" ח"ב בהשטות שבמפתחות סי' ט"ו).